

Моят роден край- от древността към вечността

Клуб Памят – Х “а” клас

Съдържание

Предговор

Първи раздел Разлог

Втори раздел Банско

Трети раздел Баня

Информация за клуб „Памет“

Клуб "Памет"

Предговор

С настоящата книга, ние учениците от клуб „Памет“ към СОУ „Братя Каназиреви“, град Разлог, искаме да покажем, че историята е интересна и полезна. Веднага ще попитате “Защо?”. Можем да ви дадем много примери за значимостта на родната история, но ние с тази малка книга искаме да ви покажем, че ценим и уважаваме традициите и обичаите на нашите прадеди. И не само това, историята ни дава много поуки, от които можем само да почерпим идеи, съвети и много, много знание.

Ние от клуб „Памет“ имаме задача да припомним на нас, нашите приятели, родители и всички какво е било в миналото, какво значи да цениш и и да пазиш в съзнанието. Направихме опит да съхраним на едно място интересни факти и истории от родните ни места. Опитяхме се да разгадаем старите обичаи като включихме нашите баби и дядовци на помощ. И разбира се, прочетохме много, а това е най-важно. И както обичаме да каваме „Колкото повече, толкова повече“ важи и за книгата. Надяваме се да я обогатим след време. Можете да участвате и вие!

Клуб „Памет“

РАЗДЕЛ ПЪРВИ

РАЗЛОГ

Изглед над Разлог от м. Голак

Разлог

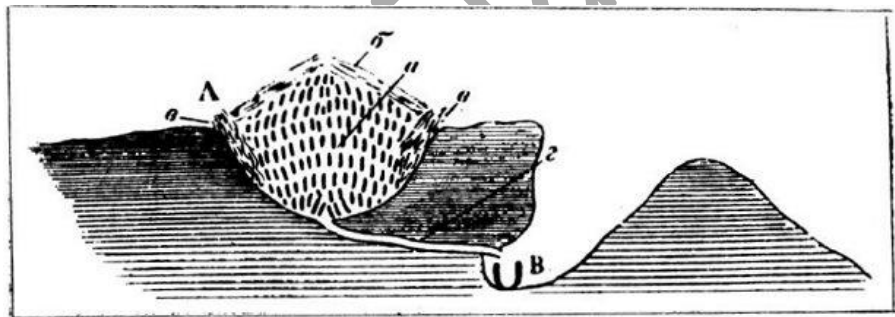
Разлог е град в Югозападна България, Област Благоевград, административен център на община Разлог. Разлог е разположен в центъра на Разложката котловина, между три планини - Рила, Пирин и Родопите. На юг е град Банско, на югоизток - Добринище, а на североизток Белица и Якоруда.

Карта на Разлог

Името „Разлог“

Името „Разлог“ се споменава в писмените извори през 1019 година в дарствена грамота на византийския император Василий II Българоубиец, като част от Охридската архиепископия. То произлиза от „разлог“, което означава разстлана повърхност, широка планинска котловина. И ако котловината носи името Разлог/Разлога, то известно е, че в писмени извори от XVIII и XIX в. Разлог е и селищно име. До 1925 г. градът носи старинното име Мехомия. Въпросът с произхода на името остава открит като превес има тезата за тракийското му начало. Народната етимология го свързва с мех, тъй като с мехове са пренасяли добивания в Мехомия катран.

На графиката се вижда как полученият катран се налива в мехове, направени от овчи и кози кожи, и се разнася по България, Тракия и Македония. За един казан са потребни 15 товара.

Изготвил: Георги Орозов

Малко за миналото на Разлог

Град Разлог (Мехомия) е старо тракийско селище. По предание в далечното минало на това място тракийски пълководец е извоювал победа над противника си. В чест на тази победа, образуваното тук селище той нарекъл "Мео Мия", което на тракийски език значело "Моя победа". С течение на времето, постепенно хората в произношението на името "Мео Мия" за по благозвучно и по - лесно произносимо, поставят буквата "х" в средата името станало "Мехомия". Преди преименуването на Мехомия в Разлог през 1925 г. местните хора го наричали "Меомия" вместо Мехомия.

Към така създаденото населено място, в не много далечно минало, според почвените и растителните условия, постепенно се образуват отделни мехалници, като всяка махала е имала своята малка църква и гробища. Градът се мие от три реки: Църна река, Бела река и Язо. Те събират водите си от южния склон на Рила планина и източните поли на Пирин. В скоро време южните и югоизточните покрайнини на града ще допрат и до река Изток. Няма друг град в България, който да се мие от четири реки. Особено ценна е реката Язо с постоянното си ниво на водата, температурата и индустриалната роля, която изпълнява.

Махали на град Разлог

Махала “Вароше”

Самото име Варош значи град - пазар. Това говори, че махалата е главната улица на града. Тя е най - голямата и нагъсто населена, разпростряла се на широко и на дълго в южните поли на Голак. Вароше - тази малка българска твърдина, е направлявала живота на българите в града. Тук е бил религиозният, просветен и търговски център на града преди създаването на пазаре. Търговията не е била за турците. Трудът уронвал достойнството на един истински ага, господар, владетел.

Български родове в махалата

Джолев

Това е един от най-старите родове в града, който заемал малък квартал в източния край на махалата. Най-стар от тази фамилия е Тодор Джолев.Негови синове са Георги,роден в 1824г.;Миял(Михаил), роден в 1829г; Никола, роден в 1833г. и Спас, роден в 1841г.

Коцакови

Тази фамилия в продължение на около един век се разклонила на Дафеви, Софреви, Велюви, Витеви, Кундеви, Кутови, Кирянови.Всички те носят общото презиме Коцакови.

По предание името на рода произхожда от някоя си баба Коца. Най-старите известни от този род са братята и братовчеди Дуне, Велю, Кирян, Ласко(Лазар), Никола и Иван.

Махала "Сръбо"

Разположена е по двата бряга на Бела река. В най - старото време на това място не е имало къщи. Мястото се наричало "Напорой" - от нанос на пясък при преижданията на Бела и Църна реки. Преданието говори, че когато махалата не съществувала, турски бей е извикал от с. Сърбиново един българин занаятчия. Заселил го в местността "Напорой" и покрай неговата къща се образувала махалата. Заради основоположника, дошъл от с. Сърбиново, тя била наречена махала "Сръбо".

Двете махали Вароше и Сръбо са отделени една от друга от Църна река и ливадите (тораците), наречени "Голема ливада".

В навечерието на Балканската война - 1912 г. махалата е имала 51 български къщи със 70 семейства.

Български родове в махалата

Асиови

Най-старите известни от този род са Никола и Георги, роден в 1834г. Тези двама мъже са живели в съседство с турци и понеже били смели, буйни хора, турците им дали прякора „Асия” – от турската дума „asi” – бунтовник. Прякорът станал родово име. Никола Асиов имал синове Петър, Спас и Стоян, роден с 1866г. Петър Николов Асиов нямал деца, за това със съпругата му осиновили момче на име Кръстю от с.Долно Драглище. Кръстю

Петров Асиов има син Спас и дъщеря Божана. Спас Кръстюв Асиов има дъщери Калина и Божана.

Кузманови-Игличини

Кузманови са роднини на Асиови. Къщата им е била гдето е къщата на Стоян Велюв. Родоначалник е Кузман, който дал името на фамилията. Жена му се казвала Иглика и затова ги наричали още Игличини. Кузман Игличин има синове Агапия, роден в 1871г., починал и неженен; Атанас, роден в 1872г., останал неженен и починал с Дупница; Петър, роден в 1881г. и дъщеря Катрина. Петър Кузманов заминал за Румъния, където и починал. Дъщерята Катерина се омъжила за бежанец от с.Баница и живеела в гр.Сандански

Крапа махала

Махалата започва от чешмата "Маракатец" на запад. Същата чешма сефа е двора на новата църква. "Паракатец" е гръцка дума и на български означава "по - долу". Махалата се простира на запад по двата бряга на река Язо. За разлика от Долната махала, намираща се източно от пазаре, махалата я нарекли най - напред Горна. Но понеже тя е къса, получила в последствие името Крапа махала. Има и следното предание за първото име на махалата. Къщите отдавна били покрити със слама, а някои - с плочи. Семейство Патокови си построили къща и първи си изнамерили пръстената керемидата. Опекли керемидата и с нея си покрили къщата. И заради това махалата получила името "Кремид махлеси". Това име се забравило. Тук е черквичката "Свети Димитър" с гробища. Черквата и гробищата сега са площад с паметник на загиналите през въстанието от 1903 г. Крапата махала е отделена от Сръбската махала пак с ливади (торации). В навечерието на Балканската война - 1912 г. махалата има 77 български къщи със 129 семейства.

Български родове в махалата

Копанарови

Копанарови са един род с Адамови. От Адамовия род най-стари известни са братята Иван и Христо. Христо отишъл на къшла (зимуване) с

овците в Беломорието. Обаче там от студа измира стадото му и той се връща в Мехомия беден, само с горната си дреха копанар. От тук идва и името на фамилията.

Христо Адамов Копанаре има синове: Пене(Петър), Атанас и Стойчо.

Адамови

Най-стари от този род известни са братята Иван и Христо Адамови. Христо станал родоначалник на рода Копанарски. Иван Адамов продължил Адамовия род. Негов син е Миял(Михаил). Миял Иванов Адамов има синове: Иван, роден в 1846г.; Тодор,

роден в 1848г. и Георги, роден в 1853г. Иван М. Адамов има дъщеря Маруша, а брат му Тодор М. Адамов няма деца.

Дълга махала

Самото и име показва каква е тя. Двете махали - Крапата и Дългата, са отделени от "Ленищата". Това са лиади (торагии) и градини, които през пролетта са засявани с лен и затова носят такова име. Платно на хората не е копувано от пазаре. Оте лена жените по примитивен начин изработвали платно за домашно употребление. След изскубване на лена мястото е засаждано със зеле (кажали) за направа на туршия (разсол) за зимата. В навечерието на Балканската война - 1912 г. махалата е имала 148 къщи с 212 български семейства.

Български родове в махалата

Джоджови

На родоначалника на фамилията, по прякор казвали „Джоджи“, което по местному значи „джоджале“ колело. Този прякор дал фамилното име. Най-стар запомнен е Благо Джоджов. Негови синове са Тоше, роден в 1815г.; Велю, роден в 1830г. и Георги, роден в 1838г. Тоше Благо Джоджов има синове Коста, роден в 1854г.; Никола, роден в 1857г. и една дъщеря.

Пулини

От този род произлизат няколко фамилии – Крънчови, Пульови, Паюнови. Най-стари запомнени са братовчедите Илин, Ерсен, Глигор и Никола. Всеки е родоначалник на свой клон от рода Пулини. Илин Пулин има синове Иван, роден в 1846г.; Тодор, роден в 1848г.; Трендафил, роден в 1850г. и Георги, роден в 1853г. Иван Илин Пулин има синове Тодор, роден в 1869г.; Георги, роден в 1873г.; Никола, роден в 1876г.; Костадин, роден в 1893г.; Христо и една дъщеря.

Кошоюва махала

По прякор махалата я наричат "Бишико" (люлка, затътеноя място). Простира се от казармите в северните поли на Серовица в западна посока до Дългата махала. Отделена е от последната пак с ливади и градини.

По предание името си носи от фамилията Кошоюви, които се заселили тук. Първият заселник бил някой си Кошою. Размножила се фамилията, съградили си и други къшурки и така се образувала махалата. Основоположникът Кошою, за да увековечи името си, предложил на съседите си да нарекът махалата Кошоюва, като за целта дал едно буре вино. Изпили виното и при добро настроение кръстили махалата Кошоюва.

В навечерието на Балканската война - 1912 г. махалата брои 20 къщи с 30 български семейства.

Български родове в махалата

Крънчови

Двамата братя Георги и Иван Златеви Крънчови живеели в Илицката махала. Двама от синовете на Георги – Петър и Никола от Илицката махала се преместили в Кошоюва. Същото сторили и двама от синовете на Иван Златев Крънчов – Никола и Костадин. Така четиримата братовчеди формирали клон на Крънчови в Кошоюва махала.

Дункини

Тази фамилия има родство с Дункини и Чочеви от Долната махала. Най-стари известни са братята Иван, роден в 1826г.; Костадин, роден в 1838г.; Коле, роден в 1842г.; Благо, роден в 1846г. Последните трима братя живеели на пазаре. Иван Дункин си взел жена от Рачови от Дългата махала. Той получил като зестра местото, гдето е сега къщата му в Кошоюва махала. Иван Дункин има синове Исмиян, роден в 1851г. и Димитър, роден в 1864г.

Илицка махала

Простира се от пазаре в южна посока до турските казарми. По предание най - напред тука се заселил някой си Илия. Размножила се фамилията му, изникнали нови къщи една до друга и така се образувала махалата. Отначало махалата се казвала "Илиова", след това "Илицка" и най - после останало народното име Илицка махала.

Преди - Руско - турската война от 1877/1878 год. е град Разлог не е имало турски гарнизон. Но след Берлинския конгрес е след Кресненско - Разложкото въстание, от 1879 година турска пехотна дружина, която потушавала въстанието е настанена като постоянен гарнизон в града. Казармата е построена в 1879 год. Камъните за нея са докарани от изгорелите при въстанието в 1878 г. български къщи в с. Баня. Илицката махала е отделена от Дългата махала пак с ливади. В навечерието на Балканската война - 1912 г. махалата има 50 къщи със 74 български семейства.

Български родове в махалата

Милини

Най-стар е Марко Милин, роден в 1819г. Неговите синове са Билю, роден в 1846г. и Димитър, роден в 1847г. Билю Марков Милин има син Георги, роден в 1867г. и четири дъщери – Мария, Магда, Неда, а на четвъртата името не узнах. Георги Билюв Милин има синове Славчо, роден в 1897г.; Петър, роден в 1902г.; Атанас и дъщеря Деница. Славчо Георгиев Милин има синове Георги, Иван и дъщеря Тона. Петър Георгиев Милин има синове Тодор и още един, чието име не узнах и дъщери Марияи Манка. Димитър Марков Милин има син Петър, роден в 1893г. Петър Димитров

Милинима синове Никола, Димитър, Владимир и три дъщери. Владимир е осиновен от Никола Каназирен – Мурджо.

Орозови

Фамилното име идва от прякора „петел” – турски *hogos* с отпадане на ”х”, характерно за местния диалект. Най-старият Михо (Михаил). Неговите синове са Иван, роден в 1824г.; Никола, роден в 1826 и Лазе (Лазар), роден в 1850г., Иван Михов Орозов е бил известен с прякора „Петело”. Той има синове Петър, роден в 1868г.; Серафим, роден в 1866г.; Никола , роден в 1878г. и дъщеря Фидана. Петър Иванов Орозов има син Манол, починал малък и дъщеря Елисавета, омъжена за Иван Т. Тумбев. Серафим Иванов Орозов има синове Борис, роден в 1894г. и Георги, роден в 1900г. Борис Серафинов Орозов починал в Сърбия след септемврийските събития от 1923г. Той има син Стефан и дъщери Нада и Елена.

Долната махала

В навечеривто на Балканската война от 1912г. в Долната махала е имало 36 къщи, в които живеели 64 български семейства.

Български родове в махалата

Тахчиеви

Името вероятно произлиза от турските думи *taş*, означаваща камък или *tahta* – дъска. Най-старият е Иван Тахчиев. Негови

синове са Тодор, роден в 1841г. и Петър, роден в 1861г. Тодор Иванов Тахчиев има синове Иван, роден в 1871г.; Васил, роден в 1875г.; Петър, роден в 1881г. и дъщеря Малинка. Иван Тодоров Тахчиев се изселил в Румъния. Васил Тодоров Тахчиев има син Стойчо и дъщери Вера и Мария. Петър Тодоров Тахчиев има син Крум.

Власеви

Най-стар е Стойчо. Негов си е Власе, роден в 1824г., който дал името на фамилията. Власе Стойчов има син Иван, роден в 1847г. Иван Власев Стойчо Власев има син Христо, роден в 1872г..Христо Иванов Власев има синове Иван, Никола и дъщери Елена, Кана, Атанаса и Мария.

Изготвил: Магдалена Балакчиева

Основни поминъчни форми

Традиционната народна култура в Разложко съдържа многообразие на форми и локални специфики, които я превръщат във важна част от пъстрата етнокултурна картинка през XIX и началото на XX в. Късното освобождение на Пиринския край, в съчетание с фактори от политико-социален, икономически и географски характер, обуславя нейната продължителна жизненост и активност.

Природогеографските характеристика на Разложката котловина преопределят основните поминъчни форми. Поради особеностите на релефа, почвата, климата, наличието на изобилна влага, тук се застъпват култури като ръж, овес, пшеница, ечемик и просо в малки количества, царевичата- оказала се най-продуктивна от зърнените храни, картофи (от края на XIX в.), фасул, пипер и домати, овощия.

Промяната на държавните граници след Освобождението прекъсва възможностите за сезонна работа по серските и драмските памукови полета. Затова, при наличието на един слабо експлоатиран до момента природен ресурс- минералните избори и при нарасналото пазарно търсене след 1912г., вниманието и интересът на разложани се насочва към засилено отглеждане на някои интензивни култури- лен и тютюн.

Поради планинския характер на региона, тук е малко обработваема земя и ниска земеделска производителност, а това води до недостиг на средства за препитание. В свободния от селскостопански труд сезон- от късна есен до ранна пролет, млади жени и деца, в някои случаи и мъже, формират „ишчийски дружини“ за прибиране и почистване.

Близостта на Рила, Пирин и Родопите налага скотовъдството като основен поминък, формирал и ярко белязал

местната култура, бит и душевност. Мехомия е селище на едри овцевъди, които доставят на държавата най-голям за казата брой овце- 1100. Анализът показва, че преобладават стопани, които отглеждат средно по 800 овце. Разложко е „пригоден за скотовъдство” векове наред.

Въпреки тези ограничения в следосвобожденския период, животновъдството продължава да заема централно място в трудовата заетост на населението докъм 40-те години на XX в. По-големите панаири се продава жива стока и сурови кожи от Разлог, а пазар на суровини и продукти и става в самото селище.

Историческите сведения за процесите в професионалната занаятчийска култура на Разлог да доста ограничени, затова допълнението им от етнографски характер касае един по-късен период- от края на XIX в.- докъм средата на XX в.

Грънчарството в Разлог е производство с традиции, идващи от древността, доразвивани и обогатявани във времето. По отношение картина на занаятите народът е възпял селищата в Разлог така:

От Мехомия- грънчари,
От Якоруда- катранджиите,
От Елешница- дялгерите,
От Баня- гулярите,
От Банско-пръстенджиите.

Писмените сведения за разложкото грънчарство от 18-19 век са доста оскъдни, но говорят за стародавни традиции. В живописните бележки на Васил Кънчев можем не просто да уловим типично пазарната атмосфера, съпроводжана от шумна гълчава, но и да добием известна представа за стоквата номенклатура от края на XIX в.: „...опинци, сапун, сиджими, гайтани, сол, ориз, ябълки, круши, любеници...”. Първо място обаче изследователят е отредил на грънчарските съдове...

обикновена нашенска направа. Към края на XIX в. броят на грънчарите в старата занаятчийска махала Вароше е най-голям (23-ма души, почти във всяка къща) на фона на над трийсетината майстори за цял Разлог. Данните сочат, че занаятът процъфтява. Разложки майстори ходят да работят и продават в развити пазарни и потребителски центрове, като Солун, Сяр, Драма, Кавала, Струмица, Скопие, Битоля, Охрид; заселват се в Родопската област, където оказват значително влияние върху местната грънчарска традиция. Занаятът обикновено се развива от една страна като родствен и потомствен (уменията се предават от баща на син или близък родственик), от друга страна – и като лесно подвижен. Заплащането – в натура. По спомени на съвременници, около 1925 г. грънчарството е „на мода“ в града, като добре платена професия, редом с животновъдството, земеделието и дърводелството. В 40-те години на XX в. ръчно изработените глинени изделия са изместени от нахлуващите фабрични стоки. До късно време е живо търсенето само на саксии, гювечи и делви за турския. Видовото многообразие в грънчарското производство е обединено от голяма група съдове за приготвяне, съхранение и консумиране на храни, и от друга по-малка глинени предмети със стопанско и обществено предназначение (кюмци за комини и водопроводи, саксии, тарамбуки, хранилки за пчели, поилки за пилета и др.) Колкото и опростени да са шарките по обикновено ежедневни съдове – рисувани с бордук или с пера концентрични кръгове и снопчета линии от бяла глина „белило“, нанесени върху полятата с червена глина повърхност. Производите за празнична употреба впечатляват с виртуозната игра на форми и цветове. Телата на почти скулптурно изваяните крондири, шепетами, цръцари, са покрити от пластично решени фигури на митични същества. Ефектът на формата е подсилен от контрастиращите свободно разтекли се бои и от блясъка на цветната глазура. Грънчарските произведения нареждат Разлог

сред най-известните българско цетрове на занаята-Бусинци, Берковица, Троян, Габрово.

Грънчарството е широко практикувано по българските земи-майстори работят в почти всяко село или град. Но оформянето на занаята като важен клон на местния поминък в Разлоге продиктувано от специфичен локален фактор: в м. Дълбокия андък на юг от селището се копае най-качествената в цяла околия „кал“ (глина). Пластовете са разположени един до друг в порядък: сив, червен, жълт, а черната глина набавят от друга „кариера“. Умението да подбират и смесват видовете суровина за направа на съдове с определи качества и функции така, че да не се пукат при сушене или да не „таят“ (пропускат) при употреба, е само част от майсторлъка на разложките грънчари.

Подобно на други майстори из страната, и разложките грънчари почитат Св. Спиридон, направил първия глинен съд, за свой патрон. В дописка от 1943г. четем как след оанахида и молебен в черквата „Св. Благовещение става освещаване на новото знаме на занаятчийското сдружение в Разлог.

Широкото практикуване в града на занаят като мутафчийството е тясна връзка с особеностите и нуждите на местния поминък и бит. Отглеждането на кози в планинските селища осигуряват богата суровина за изработване на постелки, покривала (чулове) и колани- предимно за животни; на торби и чували, дисаги и харари- за пренасяне на товари. Разрастването на кираджийството в Разложко от края на XIX в. вероятно засилва необходимостта от здрав и устойчив на влага козиняв амбалаж за тежки товари. Друг фактор, повлиял върху потребителското търсене (особено на харари и ленти за балиране на тютюн), е засиленото отглеждане на този поминък. Мутафчийството е единствената тъкачна практика, осъществявана изцяло от

мъже, които обработват суровия материал, тъкат на вертикален, наречен „мутафчийски” стан и ушиват изтъкания материал сами. Оскъдните източници ни карат да предположим, че в годините преди Освобождението занаятът е много популярен, като заема едно от челните места по брой на практикуващи в Разлог.

Подобна роля в местната традиция играе и друг текстилообработващ занаят - на шивачите - абаджии, които работят с домашнотъкан вълнен тепан плат - аба или щаяк, като ушиват и украсяват с гайтани предимно мъжко, но и елементи от женско облекло. Общата криза в традиционното занаятчийство с навлизането на фабрични стоки и налагането на новата градска мода в първите десетилетия на XX в.

Коларо-железарството и брадваро-ковачеството са друга група занаяти, подхранвани от изискванията на местният бит. В цяло Разложко като че ли нуждата от сечива и пособия за дърводобив и дървообработка, от каруци за сваляне на трупите от планината, доминира над необходимостта от земеделски сечива - основна продукция на ковачите. През 20-те години на XX в. в Разлог има 6 души, които упражняват коларо-железарството в Дългата махала. През 1914 г. те правят дървени каруци, а след това - железни коли. Усилени сезони за тези занаятчии са лятото и есента, защото при работа по трупите колите се чупят и имат нужда от поправка. Коларо-железарите в Разлог изработват четириколки, широко използвани за кираджилък по пътищата.

Брадваро-ковачите наблягат на сечива и пособия за бичкиджийството и въглищарството. Те творят също и метални украси за врати и прозорци с елементи на декорация.

Аврам Попгаврилов е единственият камбанолеяр в Разложко, притежаващ „подчертани технически умения”, за което е наречен „уста Аврам”. Звънът на камбаните, изработени от майстор Аврам и сина му Цветко и днес огласят разложката котловина. Камбанолееенето е засвидетелствано в далечни епохи,

особено в рудодобивни райони. По-късно то е забранявано от османската власт, но записките на пътешествениците свързват ранното му възраждане именно с югозападните български земи.

Леярска техника използват в работата си и т.нар. „пръстенджии“, които майсторят от калай дребни играчки за деца, женски украшения-предимно пръстени, а също и обици, брошки, тепелъци, гривни от халкички. Занаятът е процъфтяващ в Банско и Разлог в края на XIX в., но продължава съществуването си до към 20-те години на XXв.

Безспорно „най-тънкия“ от металообработващите занаяти е златарският-заради прецизността при работата с благородни метали, видовото богатство, технически похвати, финото оформяне на детайлите и, разбира се, паричната употреба произведенията му. Златарството е потомствено и свойствено за градската култура. Носителите му в Разлог са с корен от Пехчево-един значим център. Занаятът е все още жив в основната си форма докъм 30-те и 40-те години на XXв., когато се изоставят местните носии.

Изделията на разложките златари се продават по сборове и пазари в Якоруда и Белица, в селата, в Неврокоп, като търговията с тях е и съпроводена от изкупуване на стари накити, претопявани за материал. До 40-те години на XXв. в града развива дейност занаятчийско сдружение. При обработката на сребърни сплави златарят използва 3 основни техники:отливане в железни каси, изчукване с калеси върху смолиста смес и филигран-изтеглена тънка тел, оформяща ажурни декорации. Златарския инструментариум наподобява леярския и ковашкия, но е по-голямо видово разнообразие. Видът на майсторските произведения е повлиян от спецификите на местната културна традиция: накити за женски традиционни носии, характерния мъжки гръден накит

„кованец“ от масични верижки с монети и декоративно оформени кукички.

В пътните си бележки от края на XIXв. В. Кънчов описва една впечатлила го гледка: „Около църквата са разпръснати гробищата, в които забелязах множество надгробни камъни, направени от мрамор, който се получава недалече от Мехомия в полите на планината. Някои са изработени доста хубавичко, особено изкусно е направен един кръст над гроба на един стар мехомийски учител. Над една пресечена пирамида стои кръст с овални страни, обвит с венец. Тоя паметник показва, че ако има кой да плаща по-хубаво, у нас биха излезнали наяве превъзходни майстори“. Наличието на залежки от качествен материал: на мрамор в околностите на Разлог, „на доста добри камене за градеж“ и на „най-красиви сиво-руди камене“ край с. Баня. Продукцията му е предназначена за жилищни и обществени градежи: църкви, параклиси, чешми, мостове; за употреба в домашния и производствен бит: каменни корита, хромели-грънчарски и за жито, воденични камъни, архитектурни детайли. Безценните качества на камъка като здравина, солидност и вечност, го правят надежден носител на важни послания, майсторски вградени или изваяни по църкви, чешми и надгробия. Технологичните и художествени умения на разложките каменоделци им отеждат достойно място сред българските творци в областта на каменната пластика.

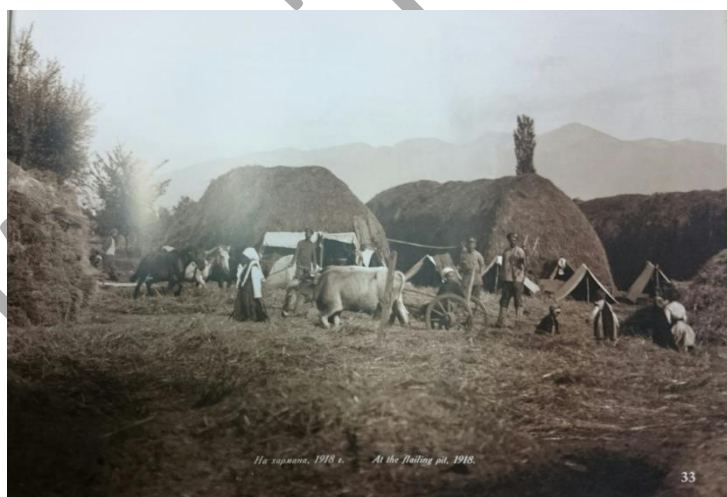
Имежду представителите на така нар. Производствени занаяти, развивани в Разлог, попадат и дърводелци, сапунджии, налабанти, керемидчии, катранджии, дюлгери и зидари, варджии. В една група практики, изискващи употребата на допълнителна двигателна сила, се вписват воденичари, чаркчии, даракчии, тепавичари. Близостта на гората с изобилен дървен материал дава

отлични условия за дейности по дърводобива и дървопреработването.

КЛУБ "Памет"

Снимков материал

Изготвил: Елена Мекушина, Павлина Джупанова

Разложка носия, голяма е гиздосия

Женска разложка носия

Женската народна носия се състои от 4 части. Първата част е нощницата или както още се нарича кошута, наподобява рокля с широки ръкави. На ръкавите има избродирани запески и дантела. Около шията също има запески.

Втората част на носията се нарича фустан или фустанела, в някои случаи и сукман, в зависимост за каква точно става въпрос. Той може да бъде плисиран, както е типичния разложки фустан. По стара традиция момичетата носят червени фустанни, а вече омъжените жени носят тъмни фустанни.

Третата част на носията се нарича прескутник. Той може да бъде в различни цветове. Разложките неомъжени девойки носят червена престилка с аспри. Той се запасва на кръста след като е облечена нощницата, а върху нея и фустана.

Четвъртата част на носията се нарича забрадка или кушак. С него момите се забраждат или го поставят на раменете си. Аксесоар за народната носия е китката. Неомъжените я поставят от лявата страна, а омъжените от дясно.

Мъжка разложка носия

Мъжката народна носия се състои от 4 части. Първата част е потур. Мъжкия традиционен потур /бенебрек/ е основна част от Българската носия. Разложки мъжки потур е украсен със специфични за всеки етнографски регион гайтани и бродерии. Бенебрека е с по-вталена кройка, а потура с разширение в горната част-
дънест. Потура е изработен от вълна-
полиестер, може да се изработи от полиестерен или памучен плат.

Втората част на носията се нарича риза. Мъжката традиционна риза е основна част от Българската носия. Ризата е украсена със специфични украски за всеки редион. Тя се прави от памучни старовремски платна и се бродира раъчно от по-стари баби.

от

Третата част на носията се нарича елек. Мъжкия традиционен елек е основна част Българската носия. Той се украсява с традиционните украски от шевици и гайтани.

Четвъртата част на носията се нарича калпак. Аксесоар за народна носия е китката. Неомъжените я поставят от лявата страна, а омъжените от дясно.

Иван Рачев и Елена Мекушина, ученици на СОУ „Братя
Каназиреви”

Легенди от Разлог

Нашата задача беше да потърсим легенди за град Разлог. Накратко описахме няколко исторически факта за града и разказахме историята за това как е бил основан. След задълбочено търсене в интернет и градския музей ние избрахме следните две легенди:

Легенда за основаването на Разлог

Легендата разказва ,че Разлог е основан от тракийски пълководец, който е извоювал победа над противника си. В чест на победата, образуваното тук селище той нарекъл „Мео Мия”, което на тракийски език значело „моя победа” . Или от гръцки език „Махи Мия” , което също значи - „моя победа” . По-късно за благозвучие, градът е преименуван на „Мехомия” , както е известен до 1925 г. За пръв път се споменава като Мехомия в Османски регистър от XVI в. , в който са регистрирани около 60 християнски семейства, а останалата част от населението е помохамеданчена. Според историческите сведения обаче, първи дошли славяните през VII в., които стават кръстници на днешното име – Разлог, заради разположението му между три планини. За първи път градът е споменат в документ от византийския

император Василий II Българоубиец, включващ го към пределите на Велбъждката епископия.

Легенда за Мехомия

На Драгойна могила в Ресиловско землище някой си владетел Драгой издигнал своя крепост, която и днес се нарича Калето. Крепостта стърчала като остров всред голямото езеро, което заобикаляло могилата.

Срещуположно на тази крепост, в подножието на Рила планина, в долината на река Остовица, се издигала друга крепост Градището. Владетелят на тази крепост, чието име не се помни, често влизал в сражение с владетеля на Калето – Драгой. Нападенията му обаче били безрезултатни, тъй като Калето била добре защитена, а крепостта Градището била по уязвима. Владетелят на Градището започнал все по-често да търпи поражения и бил пред пълна катастрофа. За да избегне пълното си поражение търсил начин тайно да изтегли войската и хората си от тази крепост и да се засели другаде. За тази цел той скроил следната хитрост. Поискал от владетеля Драгой прекратяване на сражението за три дни, уж за отпразнуване на сватбата на сина му. Предложението му било прието. За да заблуди владетеля Драгой, че действително тези три дни са за сватба, той наредил тъпаните да тупат непрекъснато, като се използва водната сила подобно на воденица. През същото време натоварил цялото си имущество и

меховете с вино на коне, подковани наопаки, и през нощта, по долината на река Отовица, а след това по Джерман, Струма и Предела се озовал в котловина между трите планини: Рила, Пирин и Родопи. На мястото където се спрял и установил, свалил най – напред меховете с вино, затова го нарекъл Мехомия (днешен Разлог).

КЛУБ "ПАМЕТ"

Стари разлжки думи

мба – да	ванка – вѣн
та щє – и какво от това	убаво – добре
оти – защо	дашчи – дѣски
убу – добре	сѣнце – слѣнце
фного – много	вѣк – вѣлк
ага – когато	повна – помня
дека – кѣде	гуде – прасе
какоф – какѣв	дропка – парче месо
такоф - такѣв	дѣк – дѣлѣг
брѣкам – бѣркам	пѣна – пѣлня
кѣцна – ужиля	даш – дѣжд
овапа – ухапя	гуменици/шушони – гумени
маш – мѣж	обувки
пач – пѣт	чумбе – печка
дашчи – дѣски	наакам – запаля
чекам – чакам	кокошчи – сѣрми
	кажел – кисело зеле

путон – таван

кутла – хаванче

таин – черен хляб

нашулци – кокили

чепенци – капаци на прозорци

оджек – комин

матеница – айран

пищелка – кавал

шичер – захар

ръкатка – котле

шарлан – олио

дудула – съд за пиене на вода
(стомна)

чалгън – земна ябълка

суловра – попара

бечи – шишарки

бунела – вилица

Одер - легло

Изгентарила – непрежно се
излегнала

Язык – жалко

Батнаа – кума

Джебо – джоб

Неца – стринка

Разбой – стан

Нана – леля

Супурдиса – да сразиш врага

Учинаа – вуйна

Бурек – сладкиш от
царевично брашно и варена
тиква

Учьо – вуйчо

Брумкало – не искала да знае

Вапцам – боядисвам

Мома неснована – стара
мома, отдавна за омъжване

Паздер – отпадъци от лен

Тъпаньоса – рита с голяма
сила

Записовай – затваряй

Стивасам – удрям

Доцна – до късно

Сайбия – господар, стопанин

Аршин – мерна единица от 70
сантиметра

Цал – цял

Гайле – грижа

Цапа – цепя

Джюнджюнлиено - пембено

Цаф – цев

Пльочи – подкови

Гуем – голям

Рудань – чекрък

Деду – дядо

Плющици – плочки

Млеку – мляко

Фута – престилка

Бачва – бъчва

Стаджи – въжетата на
цадилката

Маток – развалено яйце

Свекур – свекър

Скръндза – стиснат човек

Стовна – стомна

Возполница – вземо върху
нощницата, което се свива от
престилката

Тевну – тъмно

Търла – овчарник

Повна – помня

Ладовина – хладина

Месу – месо

Фтасал – узрял

Чувек – човек

Нишань - белег

Умре – умря

Избиф – херпес

Избух – прясно мляко

Изречения:

Мамо, запишовай си устата! – мамо, затваряй си устата!

Момата се изтентарила на одеро. – Момата се излегнала на леглото.

Бех на госте на батнаата. – Бях на гости на кумата.

На великден се вапцаа яйца. – На Великден се боядесват яйца.

Оти не беше на пазаре?- Защо не беше на центъра?

Мойта нана е най-убавата. – Моята леля е най-хубавата.

Парите ми останаа в джебо. – Парите ми останаха в джоба.

Фного ме е па гайле. – Не ми пука.

Да наакам чумбето. – Да запаля печката.

На путоне е фного тевно. – На тавана е много тъмно.

Изготвили: Елена Джолева и Спасиана Григорова

РАЗДЕЛ ВТОРИ

БАНСКО

Изглед от вр. Вихрен към Банско

Банско

Банско е град в Югозападна България. Той се намира в област Благоевград, в близост до Разлог и е административен център на община Банско. В XIX век е център на българщината в Пиринска Македония на територия, граничеща с гръцко и турско население. От Банско са родом българските народни будители Неофит Рилски и Паисий Хилендарски, както и поетът Никола Вапцаров. Днес градът е известен зимен курорт.

От

къде идва името Банско?

От къде може да е взело името си Банско? За пръв път то се споменава в документ от турския данъчен архив на Татар-Пазарджишка кааза (област) през 1570 г. За произхода на звучното наименование Банско има две хипотези - първата и най-достоверната е, че то е свързано с титлата „бан“ (крал). Според древна легенда знатен бан се заселил в закрилницата планина, прокуден за непокорство от деспотичен господар. Постепенно титлата „бан“ изгубила болярското си значение и „банове“ започнали да наричат всички имотни люде.

Малко за Банско

Банско е древно селище, чието минало е забулено в дълбокия мрак на вековете. Археологическите разкопки, макар и фрагментарни, достоверно установяват, че то е било антично поселение, съществувало пет века преди новата ера. В местността „Свети Никола“ са открити и продължават да се откриват древни находки като глинени и бронзови съдове, сребърни монети и женски фигурки за украшение, определяни от археолози като тракийски знаци, останали от тракийски поселници. В местността Лисича могила има две надгробни тракийски могили, които също свидетелстват за ранното тракийско присъствие по тия места. Едната е напълно разорана с трактори и разграбена от днешни иманяри. Другата е запазена и може да се посети и днес. За тракийското минало на Банско говорят и останките на няколко антични крепости, тракийски некрополи, следи от средновековни църкви и две могили близо до местността Карагонско. Около Банско, в радиус на няколко километра, има останки от двадесет параклиса, които в по-късна епоха са получили имена на

християнски светци. Преди да стане крупно селище, Банско е било разпръснато на няколко махали, заселени в подножието на планината и в най-горната част на котловинното поле. Заселването на махалите Шипоцко, Грамадето, Палигоден и Карагонско е станало някъде в ранното Средновековие.

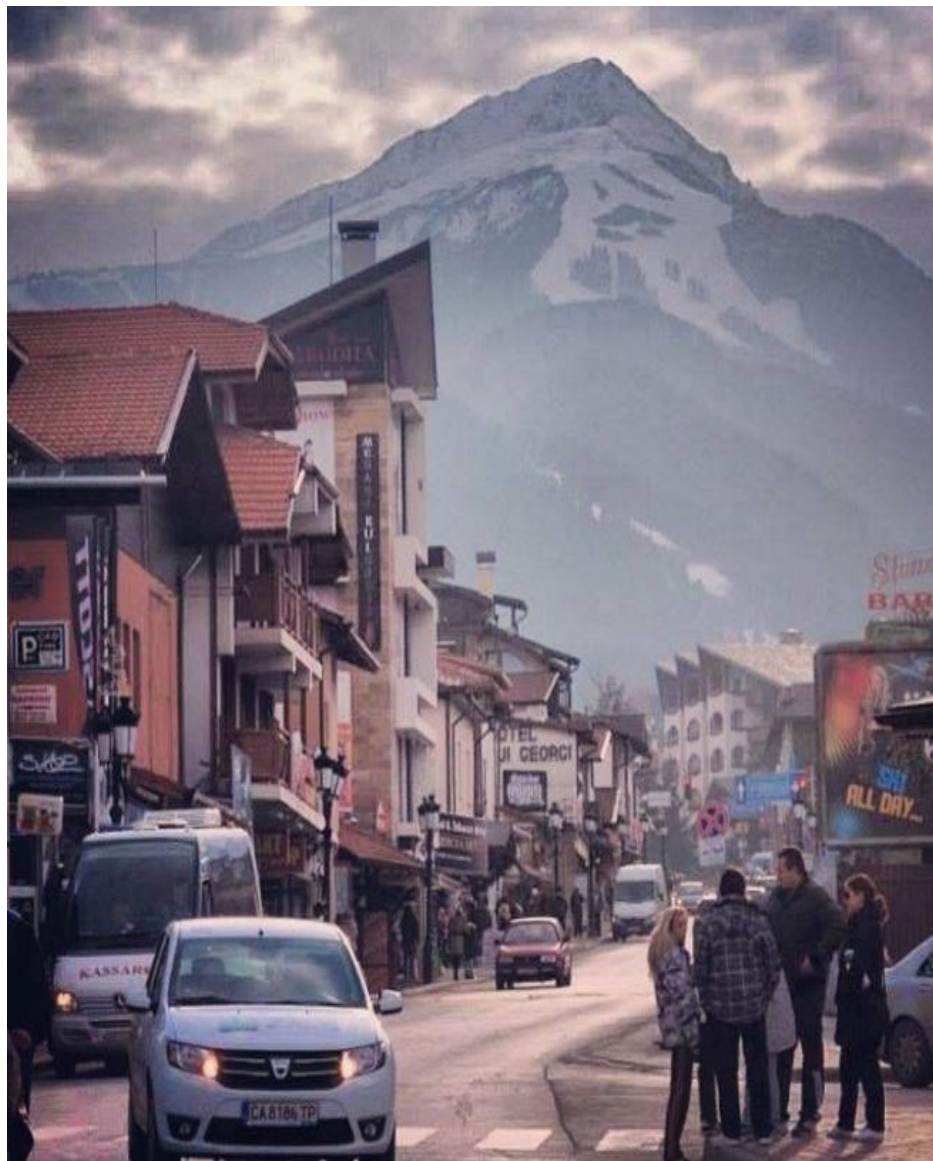
Днес в Банско могат да се посетят много музеи в които межем да видим и да се докоснем до частици от миналото на Банска и околия. Примерни музеи – Метеха, Къща-музей Никола Вапцаров, Велянова къща, Къща-музей Неофит Рилски, Историко-етнографски музей „Радонова къща”, Духовно-исторически музей „Св.Паисий Хилендарски”, Иконна изложба, Бенина къща. Други забележителности които могат да се видят в Банско са паметниците на известни личности живели в Банско и допринесли по един или друг начин за развитието на Банско. Например : Никола Вапцаров, Паисий Хилендарски, Пейо К. Явор ов

Войвод, Неофит Рилски.

Снимка кам Пирин от ул.Пирин .Снимка от Facebook , група –
Щом си за Банско си тука!!!

Местността „Ситан Кале“

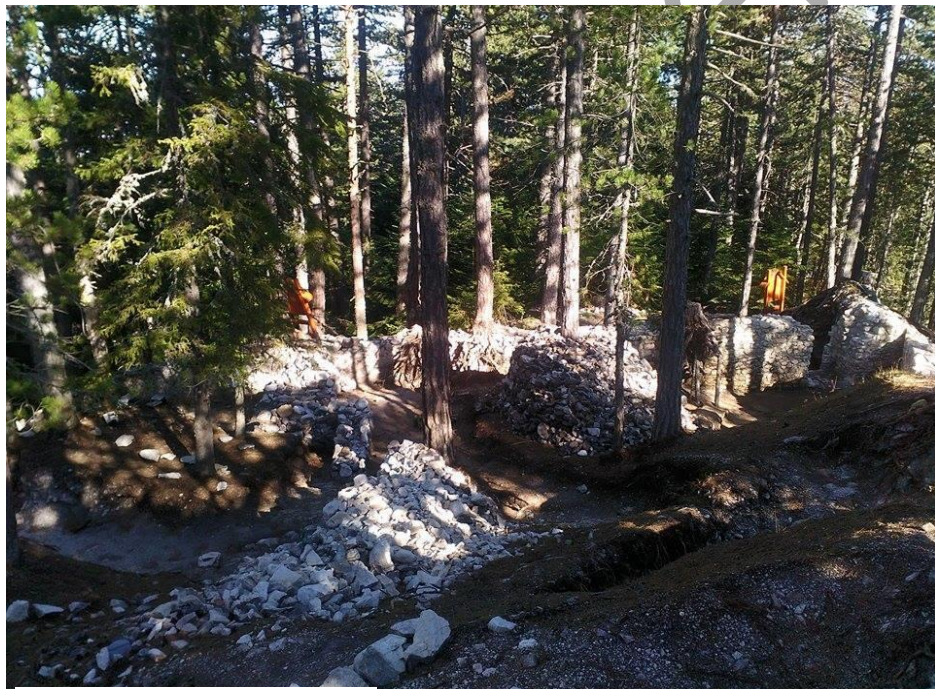
Едно от неоспоримите доказателства за продължителното римско владичество са остатъците от разрушените зидове на римската крепост „Ситан Калята“. Банскалии я наричат „Ситан Кале“. Тя е била най-голямата и най-важната стратегическа крепост по течението на р. Места. Според гръцкия историк Кедрин „Ситан Калята“ е била крепост с многобройно население за онова време, което нараствало от постоянни пришелци.

Названието „Ситан“ има римски произход - етимологичното му значение е „град“. Крепостта е била построена с цел да охранява котловината Разлог и да бъде свързочен пункт със Световрачката и Мелнишката крепости, оттатък Пирин. Трябвало да служи като отправен пункт към Тракия по пътя минаващ през Якоруда и оттам сливащ се с Централния римски път, наричан Широкия друм, който идвал от Средна Европа за Цариград. Крепостта е наблюдавала и близкия до нея пирински път, който отвеждал към Струмската долина. От нейните наблюдателници е бил под око и пътят под самата крепост, лъкатушещ покрай Бъндеришката река, излизащ в средата на Разложкото поле, а оттам през Граничар на юг все по течението на Места до топлото Беломорие. Крепостта „Ситан Калята“ се намира на няколко километра от Банско, на запад от р. Глазне. Заема голяма част от платото под местността Пещерите в подножието на Пирин. Построена е била пад пътя, който следва талвега на Бъндеришката река, в низината на Бъндеришкия рид. Тя представлява огромен трапец с дължина 270 м. На запад и на север страните му са дълги по 85 м. Откъм юг крепостта има две успоредни стени, помежду им личи дълбок ров, който е бил запълван с вода. На всеки ъгъл била изградена кула за наблюдение от всички страни. В централната част се възвишавала най-високата наблюдателница, над която се развявало римското знаме - бандера. С това нарицателно съществително се свързва названието на местността Бъндерица и Бъндеришка река. Останките от

вътрешните крепостни сгради са оскъдни. Срещат се само разхвърлени късове от местен мраморизиран камък и тухли с полепнал по тях хоросан. Вътрешните постройки са били свързани

с водопровод от глинени тръби, вкопани в земята на половинметрова дълбочина. Водопроводът води началото си от местността Чучурите - високо в планината. Названието „Чучурите“ едва ли е случайно. Не са случайни и намерените отрошъци от глинени кюнци, по които е текла студена и бистра вода. Водопроводът е бил дълъг около пет километра.

м. Ситан Кале, над Банско

„Тъмничи кладенец“.

Археолози тук са се натъкнали на някогашни римски капища, чиито олтари са обърнати на запад според католическия канон. Това явно свидетелства, че римляните са живели дълго в подножието на Пирина. По-късно с идването на християнството калищата са преименовани в оброчище, каквито ги знаем и днес: „Свети Георги“, „Свети Иван“, „Свети Влас“, „Свети Атанас“, „Свети Ми- тър“ и „Белите черкви“. В банското землище има около двадесетина свети места. В каквато и посока да тръгнете тук, по отъпкан път или криволичеща пътека, непременно ще минете покрай някой параклис.

Изготвил: Мария Лечова

Улици в Банско

„Христо Чернопеев”

Черньо Пеев, наричан Христо Чернопеев и Черния, е капитан от българската армия и деец на национално-освободителното движение в Македония и Одринско, ръководител на Струмишкия окръг на Вътрешната македоно-одринска революционна организация.

„Мингьо Тодев”

Димитър Лазаров Тодев, известен като Мингьо, Минджо Тодев или Калоян, е български революционер, разложки войвода на Вътрешната македоно-одринска революционна организация.

„Яне Сандански”

Яне

Иванов

Сандански е български революционер, живял в края на 19 и началото на 20 век, деец на Върховния комитет, дългогодишен ръководител на Серския революционен окръг на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, сред най-спорните фигури в освободителните борби на македонските българи. Известен е като Пиринския орел, Пиринския цар, Сандан паша, Старика. Сандански е също

български масон.

„Генерал Стилян Ковачев”

Стилиян Георгиев Ковачев е български офицер (генерал от пехотата). По време на Балканската война командва Родопския отряд, а след това — Четвърта българска армия. В началото на Междусъюзническата война за кратко е военен министър правителството на Стоян Данев (1913).

„Баньо Маринов”

Братан (Баньо) Маринов Братанов е български революционер, един от водачите на Кресненско-Разложкото въстание.

„Акад. Йордан Иванов „

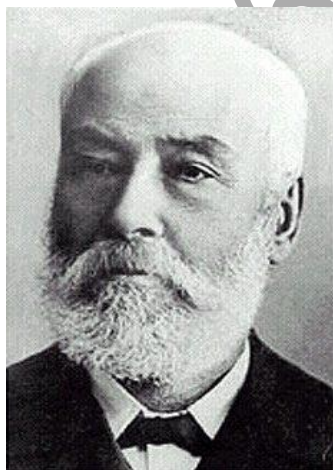
Академик Йордан Иванов Николов е български литературен историк, археолог, фолклорист и един от най-добрите познавачи на българската средновековна литература и култура.

„Царица Йоанна”

Царица Йоанна Българска или Царицата майка Йоанна, родена като Джована ди Савоя , е българска царица, съпруга на цар Борис III и майка на Мария Луиза Сакскобургготска и Симеон II Сакскобургготски. Йоанна е дъщеря на италианския крал Виктор Емануил III (от Савойската династия) и на черногорската принцеса Елена Петрович Негош.

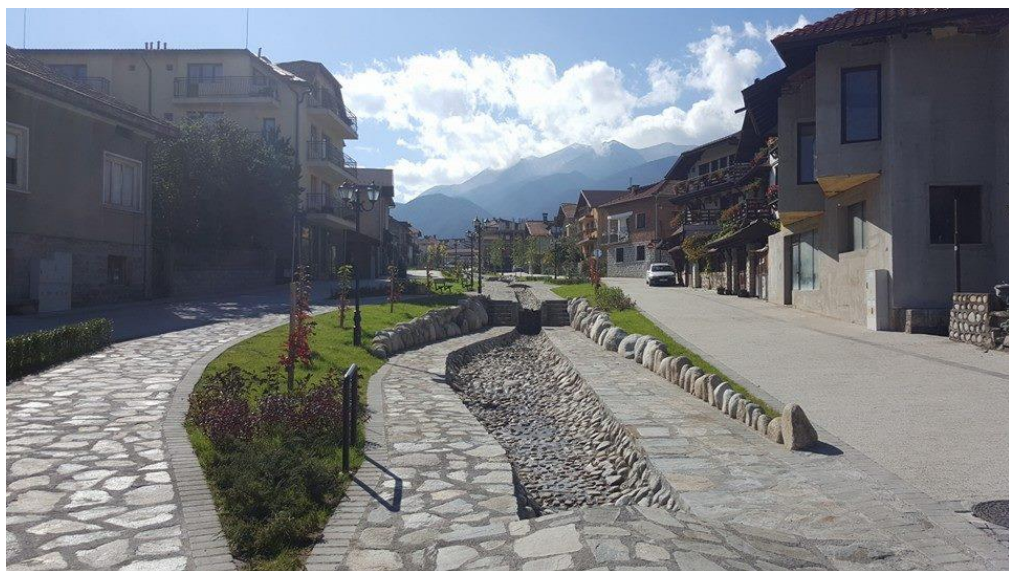
„Найден Геров”

Найден Геров Хаджиберович е български писател, езиковед, фолклорист, общественик и създател на едно от първите класни училища в България. Автор е на *„Речник на българския език с тълкувание речити на български и руски“* (1895–1904).

„Площад 24 Май „

24-ти май Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост. Според църковния календар денят на Св. Св. Кирил и Методий, създали първообраза на българската писменост, глаголицата, която е и славянска писменост, се чества на 11 май. Свързването на датата 24-ти май с Деня на славянската писменост и българската култура произлиза от това, че след 1916 г., когато в България е установен Григорианския календар като държавен, граждански календар, денят на Св. св. Кирил и Методий, отбелязван от Българската православна църква на датата 11 май по църковния литургичен календар, се пада на 24 май по държавния и така тази дата добива по-голяма гражданственост. След 1968 г. църквата чествува Св. св. Кирил и Методий на 11 май и така 24 май остава само Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост.

Легенди от Банско

Тодорин връх

Името на върха е свързано с две легенди. Първата от тях твърди, че юначната българка Тодорка, защитница на крепостта Ситан, до последния си дъх се борила с друговерците турци и предпочела смъртта пред поруганието (в различните варианти тук се намесва и персонаж на има Мурат бей, на когото е кръстен връх Муратов). Гонена от турците, тя се качила на върха над крепостта, хвърлила се в бездните му и загинала. Според втората легенда една местна девойка на име Тодорка след като не могла да склони баща си да я даде за жена на нейния любим Васил (Василаки), избягала от дома и като се качила на върха, заплакала, от което се образували двете езера Тодорини очи (или още Тодорини сълзи). Васил напразно я търсил, докато накрая стигнал до близкия връх Василашки чукар и там, отчаян, се хвърлил в езерото под върха.

Банско и мома Рада

Когато турските поробители достигнали до селищата в полите на Пирин планина, хората почнали да бягат и се скривали в нейните зелени пазви. Всеки подсланял глава, където намери заветно място. Сред пиринското население се славела момата Радка. Нямамо друга мома наблизо и надалеч, която да й съперничи похубост. Дори слънцето се запирало, да се радва на красотата й. Тя била и много работна - нищо не се опирало на сръчните й ръце, та хората говорели често за нея — с възторг за работата й, и с обич за хубостта й. Радка била и много смела, и силна девойка. Не се бояла да ходи сама в гората за дърва, да кара жито на воденицата, да оре нивите и да коси ливадите. За нея е извадена и хубавата народна песен: "Застоя се слънце насред небода си гледа чудо девойчко кико мома с леву руку коси, с леву руку три откоса кара - първи откос – трава детелина, втори откос - пребели босил'як, трети откос - божур у градину"

„Застоя се слънце насред небо
да си гледа чудо девойчко
кико мома с леву руку коси,
с леву руку три откоса кара –
първи откос – трава детелина,
втори откос – пребели босил'як,
трети откос – божур у градину”

Радка била сираче, без баща, а майка й била болнава, та трябвало да се грижи за по-малките си сестри и братчета, и да върши и мъжката работа. Когато турците пристигнали в Радкиното

село, тя грабнала каквото могла и първа побегнала нагоре в планината. Турският султан Мурад чул за хубостта ѝ поискал да я вземе в харема си. И стари, и млади се изплашили от това султанско желание, та пропуснали Радка напред да мине и да се скрие. Като разбрал султан Мурад, че хубавицата избягала, сам се спуснал след нея. Зърнал я на един връх и напрегнал всички сили да я настигне, Радка успяла да се скрие зад склоновете на най-хубавия връх на Пирин. Изгубил я султан Мурад от погледа си, но стигнал до съседния връх и отново я съгледал. И без да го усети тя, той се спуснал към нея. В яда си веднага отсякъл главата ѝ. Досега разказват, че из Банско кръвта на Рада се червенеє. Този връх, наречен Момин връх, след залез слънце е кърваво червен, а съседният, дето е паднала чалмата на султан Мурад, Муратов връх, е винаги бял.

Легендата за цветето еделвайс

Живяли някога сестра и брат, Едел и Вайс. Един ден, докато си лежали на някаква поляна, Вайс видял един непознат бял високо на скалите.

-Едел,Едел ! Гледай, мила! Виждаш ли онзи цвят ?Като го видяла, Едел предложила да се покатерят догоре и да го откъснат като подарък за техните родители. Закатерили скалата, с пот се облели техните чела и колкото по-нагоре отивали, толкова по-трудно ставало. Едва успял Вайс да откъсне непознатото цвете, когато усетил, че камъка се изплъзва под пръстите му. Извикал на сестра си, че пада, тя му подала ръка в желанието си да го спаси и двамата полетели в пропастта. На следващата година на мястото, където двамата паднали, поникнало цвете, което в памет на децата кръстили ЕДЕЛВАЙС.

Легенда за планините Рила и Пирин

Някога Рила планина била жена са разказвали хората от някогашното село Горни Пасарел, което потънало под водите на язовир Искър. Името ѝ било Рилка. Тя се оженила за момък от горните земи, против волята на нейните родители. Неговото име било Пирин. Те не давали единствената си щерка на Пирин, защото не знаели кой е, откъде е, чий син е, какъв занаят има и как ще изкарва прехраната на жена и деца. Рилка била много красива и работна мома, но много своенравна – каквото ѝ хрумнело, това правела, не слушала ни баща, ни майка. Оженили се двамата лудимлади без сватове и сватба, без песни и свирки, без родителска благословия. Забегнали далеч от хората и се заселили в едно високо и пусто място. Родили им се две деца – момче и момиче,

които кръстили Искър и Места – никой не бил чувал такива имена дотогава.

Бащата ходел на лов, а майката гледала къщата и децата. Буйни и палави били братът и сестрата. По цял ден се борели, карали и биели, вдигали олелия до небето. Всеки ден майката се оплаквала на бащата, молела го да ги укроти с бащина дума и мъжка ръка, но той все едно не чувал. Грижата му била да донесе храна и дрехи за челядта си, а другото било грижа и занимание на майката. Веднъж братът и сестрата се скарали жестоко, надумали си тежки думи и скочили да се бият. Вдигнала майката ръце да ги възпре и в мъката си през сълзи проклела:

– Да даде Господ да се разделите и никога вече да се не видите или срещнете. От вас хората да се плашат и бягат, с гадини, с риби и жаби да живеете. Дано и аз се вкаменя, та дума да не продумам и глас да не вдигна да ви повикам, обич и милост към вас да нямам. Дърветата да ми станат рожби, снагата ми на земя и камък да се стори, сълзите .ми извори да станат и от тях реки и потоци да се руинат, сладостта им за чудо и приказ да бъде. И дай боже, ако те има, и Пирин да се вкамени и да стане като мене, та да не му се присмиват хората, че е баща на такива буйни и проклети деца. Още не издумала Рилка тежката клетва и във висинето се явила силна светкавица и разсякла небето, чул се страховит гръм и в миг тя се претворила на планина. По същото време Пирин, който бил далече някъде на лов, също се вкаменил и се сторил на планина - Пирин планина. А двете дечица станали реки. Момичето Места било покотко и хрисимо, повело водите си полека надолу из планината, а момчето – Искър, буен и нетърпелив, се юрнал напред, пресякъл планината, спуснал се стремглаво надолу в полето и като нямало къде да свърти водите си, а те наедрявали и се усилвали от майчините сълзи, ги повел към Балкана, проправил си път и се слял с водите на Дунав – буен и неудържим като него. Оттогава той не е чул нищо за сестра си, както и Места не чула дума за Искър. Майка им ги гледа до някое време, а после ги губи от погледа си. Пирин никога не вижда Искър и постоянно тъгува за мъжката си

рожба. Затова тая негова страна, която гледа към Софийското поле, винаги е тъмна и зелена, рядко я огрява слънце. По-често спира бащински поглед на Места и тогава се усмихва, разхубавява се и мами хората към себе си, та и те да погледат от високо хубавата му дъщеря и да ѝ се порадват заедно с него.

Носии в Банско

Женска носия

Женската носия от Банско се състои от фустанела без ръкави, ушита от червен вълнен плат, украсена с червени ивици и шерити по полите. Фустанелата се носи с червен прескутник с орнаментика от дребни ромбоидни фигури жълто, черно и синьо. Под фустанелата има дълга бяла риза със запески по ръкавите. Забрадката е бяла, памучна или копринена кърпа. Чорапите са едноцветни, носени със кожени обувки.

Мъжка носия

Мъжката носия на Банско се състои от горна дреха без ръкави, ушита от тъмно-кафяв вълнен плат, къса до кръста. Бяла везана риза с дълги ръкави и червен пояс. Потурите са ушити от черен цвят с гайтани по съединителните шевове. Обувките са черни. На главата има черен калпак.

Фолклор

Банско е известно с песенния фолклор. Типично за банските песни е двугласното пеене. Всяка група има водач, който пее първи глас и гърдаци, които изпълняват втори глас. Характерни са акапелните песни. Танцовият фолклор е по-малко развит и съхранен. Танцуват се предимно – „Старо банско хоро” в размер 2/4. Характерно за него е, че е с много притичващи стъпки. Има хора, които се изпълняват върху едноименни песни и хора изпълнявани на празници свързани с обреди. Такива хора са: Калайджийското, Шам-шам, Извор вода, На жътва и други.

Изготвил: Георги Асев

РАЗДЕЛ ТРЕТИ

БАНЯ

Клуб "Память"

Баня - бит и култура

Трапезата на банялии

Храната е връстник на човечеството. За да оцелеят, хората са били принудени да се хранят. Развитието на техния хранителен режим е претърпяло редица превратности на времето. Освен това във всяко поселище е имало нещо специфично за него и различно от другите населени места.

В нейния дълъг път през годините, в Баня, са се утвърдили редица характерни за неселението ѝ гозби и зимнина. Някои от тях са се запазили и до днес и за тях ще стане дума сега.

Цръкварски (мрътварски) боб- Боб- пилеф (пилаф)

Пилафът е едно от любимите ястия на източните народи и се приготвя от варен ориз, попарен с масло.

В случая е използвано името на ястието, заради известното сходство в приготвянето. Използва се едър бял боб, наричан в Баня "бобиче". След предварителното му на кисване и измиване, бобът се слага да поври няколко минути и се изцежда. Залива се със студена вода и се вари о пълното му омекване. Посолява се на вкус. Останалата в съда вода се изцежда. Бобът се изсипва в тепсия и се запържва с червен пипер. Подправя се и с чер пипер и магданоз. Поднася се изстинал.

Пръжено (пръженица)

Изчистени от семето и дръжките пиперки се нарязват на средно едри парчета и се слагат в тигана да се запържат. Добавят се зелени домати, също нарязани на парчета. Слага се и едро нарязан праз. След като сместа се запържи известно време към нея

се добавят и нарязани на парчета червени домати. Накрая се изсипват и едно- две разбъркани яйца.

Приготвя се и като "мръсно" (т.е. не постно) ястие. За целта се използва мазнината от опържена, ситно надробена, сланина като и пръжките се оставят е яденето. Може да се консумира и топло, и студено.

Баненска капама

Капамата е типично за цялата Разложка котловина специално ястие с превъзходни вкусови качества. Характерно е, че във всяко селище има някаква специфика- специално за Баня- използването на булгур и чекане. За приготвянето на капамата е необходимо доста богата гама от продукти: свинско месо (около половин килограм), телешко месо (1 кг)- и двата вида, предварително нарязани на средно големи късове (телешкото може и да е цяло), едно пиле (кокошка, понякога- заек), 1 пръст кървавица, солена сланина (по- малко от половин килограм), една средно голяма кисела зелка, чекане- 1/2 килограм, четвърт килограм ориз, една кафена чашка олио. За подобряване на вкусовите качества, в капамата се слагат около 20 зърна черен пипер, кимион и копър (по една щипка), малко ронена чубрица, чаша бяло вино (може и червено, в краен случай- вода).

В тенсията се разбъркват: нарязаното на хапки свинско, зелето, ориза и подправките. Приготвянето на капамата става в специална калена тенджера за капама. От зелката се отделят няколко листа (5-6), а останалата част и чекането се нарязват- не много на едро, смесват се с ориза, нарязаното на ситно зеле, хапките свинско месо и подправките, като получената смес се разбърква добре.

На дъното на капамявата тенджерa се слагат 2-3 зелеви листа, върху които се нарежда нарязаната на тънки ивици и на парченца сланина, върху която се слага $\frac{1}{3}$ от сместа. Върху нея се нарежда телешкото месо, върху което се изсипва втората третина от сместа. В средата на сместа се поставя пиленото, върху което се слага малко повече от половината от последната част от сместа. След това се нарежда кървавицата, нарязана на шайби (може и цяла). По желание може да се сложи и парче суджук. Изсипва се и последната част от сместа. Наливат се виното и олиото. Цялото това съдържание се покрива с останалите зелеви листа. Слага се капакът на тенджерата, който се замазва с тесто, за да се осъществи готвенето чрез задушаване. Пече се във фурната на печката, като през първия час това става при температура 230-250 градуса, а след това специалистът се доварява на по- тих огън 170-180 градуса за около 3-4 часа. Някои домакини, приготвили капамята на предния (преди специалния случай) ден, я оставят да къкри на съвсем слаб огън (при електрическата печка ключът се оставя на положение 1) в течение на цялата нощ.

Капамята се сервира без каквито и да било гарнитюри.

Шупла

Шуплата е едно просто, но апетитно хлебно изделие.

Необходими продукти: брашно (0,500кг), вода, колкото поеме и сол на вкус; сирене (извара) и яйце.

По принцип количеството продукти е според големината на тайфата, или според нуждите, ако се очакват гости.

Брашното се разбърква с вода, но така че тестото да е рядко и да може да се стича (малко по-гъсто от тестото за палачинки). На печката отгоре се слага тепсия с мазнина, която да се сгорещи

добре. При сипването на тестото в тепсията, с лъжица то се разстила на дъното (разстилането е от центъра към края на тепсията), докато придобие формата на съда (кръгла). Може да се сложи мазнина отново върху тестото и се слага втори пласт тесто.

След като "дъното" на шуплата се запече отгоре на печката, тепсията се слага във фурната на печката да се допече шуплата. Най-добре е да се консумира топла. И тя може да се комбинира с айрян.

Циганска баница

Филия хляб (може и запечена) се намазва с малко олио, или свинска мас и се поръсва със сол и червен пипер или пък с пикантна шарена сол. Това е било любимата "баница" на поколения деца в гладните години.

Игрите на Баня

Традиционните игри за Баня нямат нищо общо със сегашните модерни игри на смартфоните, лаптопите и таблетите, с които са свикнали днешното поколение. Игрите на Баня имат дълга история и са успели да се запазят и до днес, като по този начин са съхранили културното и духовното наследство.

Гоненица

Участници: 10-15, а и повече деца. Не е необходим никакъв реквизит.

Описание: Наредените в кръг деца чрез жребий избират едно от тях за водещо. Последното застава в центъра на кръга и играта започва.

Водещото дете започва да отброява всяко от децата в кръга с думите: "Ала, бала, ница, турска паница, ей Гиди Ванчо, наш капетанчо".

При изтичането на последната сричка "-чо", посоченото с тази сричка дете се втурва да гони другите участници, които в бяг се пръскат на всички страни, стремежки се да не бъдат застигнати и докоснати от гонещият ги играч. Всички бягат, а той ги гони дотогава, докато не настигне и докосне някой от бягащите.

Играта се подновява като докоснатото дете става водещо, застава в центъра на кръга и започва да отброява децата с горния израз, изказан на срички.

Гоненицата продължава до постигането на общо съгласие за нейното прекратяване.

Изде- бизде, аврам- грозде

Участници: Различен брой деца, но винаги четно число.

Описание: Децата се разделят в две равни по брой групи, които застават в две вериги, на разстояние 10-12 метра една от друга.

Групите (хорово) си разменят следните реплики:

I-ва група: "Изде- бизде"

II-ра група: "Аврам- грозде"

I-ва група: Готова ле (ли) е питата?"

II-ра група: "Готова е"

I-ва група: "Кой да дойда за неа (нея)?"

II-ра група: "Ванчо" - (посочват името на едно от децата от I-ва група).

След последната словесна размяна децата от втора група се хващат здраво за ръце и посоченото дете от първа група (в конкретния случай Ванчо) се засилва и се удря на определено място в образуваната детска верига, стремейки се да я разкъса.

В случай че успее в това си намерение, Ванчо взема едно от децата от втора група (по негов избор) и го присъединява към първата група. Играта се подновява по същия сценарий.

Ако обаче Ванчо не успее да разкъса живата детска верига на децата от втора група, то тогава той се присъединява към тази група- т.е. остава "в плен" на противниковата група.

И играта започва отново, с тази разлика че сега тази (втората) група започва с първата реплика ("Изде- бизде") и т.н.

Играта може да приключи по два начина: ако играчите на едната група свършат, играта приключва, защото е невъзможно да продължи и по взаимно съгласие на двата (групи), ако продължи прекалено много и на всички им омръзне да я продължават.

Бильчя, бильчя- стофанда

Участници: Броят на децата- участниците в играта са винаги четно число. Напр. - 20.

Описание: С жребий се избира едно от децата за водещо. Девет от останалите 19 деца клякат или застават на колене на земята,

наредени в кръг. Те се наричат "кюпчета". Зад всяко "кюпче" застава по едно от останалите деца и така едно от децата остава свободно- без "кюпче".

Водещото играта дете влиза в центъра на кръга от "кюпчета" и дава знак за започване на играта, която се състои в следното:

Водещият извиква силно: "Бильчя, бильчя, стофанда!" и още веднъж повтаря същата фраза. В края на второто изричане на фразата децата от външния кръг (в т.ч. и детето без "кюпче") започват да тичат около приклепналите "кюпчета". В един момент водещият извиква: "Чъюп!" ("Кюп!"), при която команда всяко от тичащите деца се стреми да застане зад някое от "кюпчетата". Естествено, че едно от децата остава без "кюпче". Автоматично това дете става водещо и застава в центъра на кръга, а неговото място на "свободен" играч се заема от досегашното водещо дете. След няколкократно повторение на играта се прави смяна на играчите- т.е. двата кръга се разменят, кюпчетата става образуват външния кръг, а играчите от външния кръг става "кюпчета" и играта продължава, до омръзване, естествено.

Кръцувачка

Участници: няколко деца- може и от двата пола.

Необходими атрибути: един солиден дървен кол, който се подостря на конус и от двете страни и се забива здраво в земята, както и една солидна дъска (талпа), в чиято среда се пробва дупка, която да се надене върху конуса на горния край на кола.

В двата края на дъската ляга по едно дете с провесени крака и оттласквайки се от земята двете привеждайки дъската във въртеливо движение и издигайки ту единия, ту другия ѝ край колко е възможно на високо. Стига се до положение, кръцуващите

се (люлеещите се) деца едва да докосват земята с единия крак, колко и да поддържат въртеливото движение на дъската. Другите участници нетърпеливо ги подканят да приключат, което и става и мястото им бива заето от други две деца. И така, докато на всички им омръзне "да се крацуваа".

"Здравче- венче"

"Здравче- венче" е хоро, което се е играел на два или три етажа, като са правени опити и за изграждане на четвърти етаж. Оригиналният (класическият) му вид е на три етажа с по 6-ма участници в първия и втория етаж и 3-ма ли 4-ма на третия. След изграждането на тази величествена и внушаваща изключителна тържественост жива човешка кула, участниците заиграват бавно, тържествено хоро, пеейки:

"Здравче, венче, цвете неженено!

Женен ле си, здравчо, ели не си?

Кат ме питаш, байно, чье ти кажа:

Ни сам женен, ни чье се жена.."

Към края хорото тръгва в по-бърз ритъм и горните етажи падат върху мекия зелен тревен килим.

Снимков материал

Участници в проекта

Иван Влахов

Здравейте! Казвам се Иван Боянов Влахов от гр. Разлог. На 16 години съм и уча в СОУ „Братя Каназиреви” гр. Разлог. Такъв тип задачи много ми допадат. Те дават възможност да смесиш полезното с приятно, да научиш много нови неща и най-вече да работиш в екип, а всички знаем, че това е най-ефективния начин за създаване на приятелства. Като цяло съм доста общителна личност, обичам да се забавлявам и да излизам с приятели. Освен това съм силно запален по спорта и основно футбола. Като по-малък мечтата ми беше да стана футболист, но сега от няколко години се занимавам програмиране и вече имам други цели в живота. Силно се надявам някой ден да постигна всичко, за което сега се боря!

Мартина Дръдалова

Здравейте, аз съм Мартина Дръдалова. На 16 години съм и съм от село Баня. Уча в СОУ "Братя Каназиреви" вече трета година и се чувствам наистина на място тук. В училището срещнах много нови хора и се сприятелих с много от тях. Интересите ми извън училище са много и разнообразни. Моето хоби са танците. Танцувам от 7 годишна и това ми доставя наистина голямо удоволствие. Другото нещо, което много обичам е да чета книги, предимно криминални. Обичам също да прекарвам време с приятелите си и да гледам филми като всеки друг тийнейджър. Мечтата ми е да пътувам по света и да посетя градове като Ню Йорк, Токио, Париж, Рио де Жанейро и още много други. Надявам се някой ден да успея да я осъществя!

Павлина Джупанова

Аз съм Павлина Василева Джупанова и съм на 16 години от гр.Разлог. Уча в СОУ,, Братя Канзиреви“и съм в 10-ти клас. Обичам всякакъв вид спорт, но най-много ме влече волейболът. Още от много малка започнах да тренирам, но за съжаление спрях, защото да имам повече време за ученето. Въпреки всичко не спирам да се движа и да отделям време за малко спорт. Другото ми хоби е да слушам музика. Когато се чувствам натоварена от училищните занимания, музиката наистина ми действа успокояващо. Обичам да чета и да се забавлявам с приятели. Разлог е моят роден град и съм горда, че съм родена в този толкова свеж, тих, спокоен, планински град. Обичам Разлог..Тук се чувствам истински щастлива, защото всичките ми приятели и роднини са около мен. Това е градът, който ще остане винаги дълбоко в сърцето ми. Където и да отида по света, в който и да е град, аз знам, че няма да забравя Разлог, защото той живее в мен. Беше ми изключително приятно да работя по тази задача, свързана с толкова любимия ми град Разлог.

Спасиана Григорова

Аз съм Спасиана Григорова , на 16 години съм , живея в град Разлог и уча в „СОУ Братя Каназиреви ’’. Спортувам активно. Занимавам се с таекуондо вече 7 години, черен колан съм с титли от Балкански и Европейски първенства. В актива си имам повече от 50 медала, повечето от които златни. Таекуондото ми предоставя и възможността да посетя много страни. Свободното си време запълвам, играейки футбол или навън с приятели. Обичам да общувам с хората независимо дали те са на моята възраст или не. Винаги се опитвам да гледам на нещата от положителната страна.

Елена Джолева

Нека да ви се представя. Аз съм Елена Джолева, на 16 години от град Разлог. Ученичка съм в СОУ „Братя Петър и Иван Каназиреви”. Мисля, че съм трудолюбива и отговорна, но в същото време умея и да се забавлявам с приятели. Свободното си време прекарвам или в четене на японска манга и исторически романи, или навън с приятели. Разбира се, музиката и филмите не остават на заден план. Не мога да кажа, че не обичам училището, напротив, то ми помогна да открия своята страст – пътуването. Засега съм посетила Гърция, Турция, Румъния, Сърбия, Хърватска, Словения, Австрия, Унгария, Лихтенщайн, Швейцария, Италия и съм минавала през Германия и Франция. Най-голямата ми мечта обаче е да посетя неописуемо красивата Източна Азия – Китай, Южна Корея и Япония. Но страстта ми не спира до тук! Интересувам се от историята, митологията, културата и дори икономиката на тези страни, затова съм твърдо решена да науча един от тези езици и дори да живея в някоя от тези държави.

Магдалина Кьосева

Аз съм Магдалина Кьосева. Родена съм в град Разлог. Ученичка съм в X клас. Обичам да пътувам, но нямам любимо място в България, защото смятам, че родината ми е прекрасна навсякъде. Имам разнообразни интереси и хобита. През свободното си време рисувам, чета книги и слушам музика.

Елена Петрова

Казвам се Елена Петрова. Родена съм и живея в град Разлог. Уча в СОУ „Братя Каназиреви”. Обичам да се разхождам из града, да излизам с приятели и да слушам музика. Пътешествам много из страната си и я опознавам все повече и повече.

Гергана Елчинова

Казвам се Гергана и съм на 16 години. Разлог е моето родно място и живея там откакто съм се родила. Въпреки че е малък, Разлог има изящна природна заобикаляща среда и е едно спокойно място, където да се живее. Толкова съм се привързала към града, че когато го напускам за известно време, съм сигурна, че ще се върна. Това е един невероятен град, който може да предложи много възможности. Има голям търговски център и доста кафенета, където прекарвам повечето време, библиотека, читалище, където се изпълняват театрални представления и концерти, музей. Всеки трябва да знае поне нещо за миналото на града си. Затова, по идея на класния ни ръководител, аз и моите съученици направихме книжка за Разлог, която подбира много интересна информация за миналото на града, махалите, занятията през вековете, основните фамилии, диалектни изрази и стари разложки думи. Работейки по книжката научих доста нови неща за града, които преди не знаех. Надявам се да правим по-често подобни дейности, защото е наистина полезно и забавно да се запознаваш с повече нови неща.

Мария Лечова

Здравейте! Казвам се Мария Лечова. Ученичка съм в 10а клас в СОУ ”Братя Петър и Иван Каназиреви” град Разлог. От Банско съм, затова моята задача в тази книга е да Ви разкажа от къде идва името на Банско, малко за Банско, интересни места в Банско, малко легенди за Банско и свързани с Банско и разбира се няколко улици с малко информация за човека на който са кръстени. Работех сама, сметнах че работата ми ще върви по-гладко, ще знам колко от работата съм свършила и няма да чакам никого.

Елена Мекушина

Аз съм Елена Захариева Мекушина. Живея в град Разлог. На 16 години съм. Уча в „ СОУ Братя Петър и Иван Каназиреви”. Ученичка съм в Х”а” клас, с класен ръководител Соня Крънчева. Още от малка обичам да взимам участие в различни състезания, конкурси, дискусии и инвънкласни уроци, независимо от това каква област обхващат. Винаги съм открита към новостите и новите приключения. Моето най-любимо хоби това е спортът. Спортите, които практикувам са волейбол и тенис. В свободното си време обичам да се пътувам, да се разхождам или просто да изляза с моите приятели. Разлог е моето любимо място за живеене, защото там аз се чувствам истински свободна. Аз обичам Разлог. Никога няма да го забравя, където и да съм. Една от моите мечти е да прекарам старините си в това райско кътче, сгушено между трите величествени планини. Мотото ми в живота е: Всеки проблем си има решение, ако няма... значи не е проблем!

Петя Петрова

Здравейте! Казвам се Петя Петрова. На 15 години съм и съм от гр. Разлог. Уча в СОУ "Братя Каназиреви" вече десет години. В училището се сприятелих с много нови хора. Задачи като тази ни помагат да научим много нови неща, да работим в екип и да се разбираме помежду си. Надявам се в бъдеще да имаме много подобни задачи, защото с тази много се забавлявах.

Георги Орозов

Аз съм Георги Орозов. На 16 години съм и живея в град Разлог. Ученик в 10 клас към СОУ "Братя Петър и Иван Каназиреви". Обичам спорта, като любим ми е волейболът. Тренирах този спорт в продължение на 6 години, но сега просто ходя на мачове или ги гледам по телевизията. Ученето не остава по назад. Опитвам се да извличам всичко от учебните предмети, което ще ми бъде наистина нужно в бъдеще. Любимите ми предмети са английски език и математика. През свободното ми време обичам да се забавлявам с приятелите си.

Соня Крънчева – старши учител по история и цивилизация и английски език в СОУ „Братя Каназиреви“, град Разлог. Обичам да бъда учител. Винаги съм искала това и смятам, че учителската професия наистина си заслужава. Обичам да готвя, да пътувам и да научавам нови неща. Обичам да съм с приятели и истински хора. Част съм от танцов клуб „Пирински наниз“ и смятам, че това е начина да съхраним българското и типичното. Искам да продължа и занапред да работя с учениците. Искам да ги науча да бъдат истински граждани, възпитани хора и интелигентни млади. Искам да гледат напред и да се открояват със знание и сила.

